

АНОТАЦІЯ

Мкртчян Л.А. Семантика камерності та концертності в фортепіанній творчості Арно Бабаджаняна — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проекту на здобуття творчого ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»). — Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Міністерство культури та інформаційної політики України, Одеса, 2022.

Актуальність теми творчого мистецького проекту. Творча постать Арно Бабаджаняна завжди викликала щиру зацікавленість виконавських та слухацьких кіл, проте, увага приверталася насамперед до популярних естрадних творів композитора і саме за ними складався певний образ митця, творчість же композитора в академічних жанрах тривалий час знаходилася на «другому плані», а відтак залишалася маловідомою та малодослідженою як в українській, так і в світовій музичній культурі.

Проте, з нашої точки зору, саме академічні жанри складають фундамент неповторного композиторського почерку А. Бабаджаняна і, зокрема, фортепіанні (сольні, концертні, камерно-ансамблеві) твори, які відтворюють авторську виконавсько-піаністичну манеру фактурного мислення та формують художньо-стильову парадигму авторського світогляду.

Творча спадщина композитора містить різножанрову палітру опусів, які належать до симфонічної, концертної, камерно-інструментальної, камерно-вокальної сфер, і до кожної з них автор звертався з особливим відчуттям національного тону, привносячи нові гармонічні барви в апробовані часом музичні канони. Його захоплення вірменською образністю та інтонаційністю відчувається як в творах, призначених для широкої слухацької аудиторії (естрадні пісні, концертні п'єси для фортепіано з естрадним оркестром), так і

в численних опусах симфонічної, концертної та камерної музики для професійно-академічного кола музикантів.

Широкий спектр творчих здобутків Арно Бабаджаняна - і як композитора, і як піаніста-соліста, і як виконавця-ансамбліста в різних інструментальних складах - дозволяє говорити про його митецький універсалізм і саме з такої позиції ми формували наш творчий мистецький проект, досліджуючи спадок композитора у всьому розмаїтті його стильових та жанрових підходів до фортепіанної творчості. Для поглибленого усвідомлення семантики камерності та концертності в творах Арно Бабаджаняна нами залученні до аналітичного вивчення та концертного виконання сольо-фортепіанні, камерно-фортепіанні та вокально-фортепіанні опуси композитора.

Фортепіанна творчість Арно Бабаджаняна представлена широкою палітрою жанрових різновидів та семантичних підходів у трактуванні фортепіано: це концертні жанри, до яких належать - «Героїчна балада» для фортепіано з оркестром, «Поема» для фортепіано, фортепіанний цикл «Шість картин», «Елегія», «Прелюдія», «Вагаршапатський танець», а також твори камерно-ансамблевого спрямування - Соната для скрипки та фортепіано, Тріо для фортепіано, скрипки та віолончелі, «Вірменська рапсодія» для двох фортепіано, «Танець» для двох фортепіано, «Святкова» для двох фортепіано та ударних, написана у співавторстві з А. Арутюняном. Це дозволило в процесі реалізації творчого мистецького проекту в повній мірі розкрити смислові та художні засади камерності та концертності в різножанровому фортепіанному спадку композитора.

Саме фортепіанна творчість зумовила композиторський розвиток Арно Бабаджаняна та виявила унікальність та універсальність його письма, що підтверджують і виконавські здобутки самого композитора, зафіксовані в численних фондових записах, які зберігають не тільки оригінальні твори, але й авторське трактування художніх задумів та неповторного піаністичного

інтерпретування вірменських народних інтонацій, ритмічних формул, гармонічних звукобарв.

Метою представленого творчого мистецького проекту стало комплексне дослідження та концертне виконання фортепіанної/камерно-фортепіанної музики А. Бабаджаняна.

Вперше творчість музиканта-універсала була публічно презентована у розмаїтті семантичних підходів до концертних та камерних фортепіанних жанрів. Відбулося прем'єрне виконання творів, зокрема, «Героїчної балади» для фортепіано з оркестром, Сонати для скрипки і фортепіано, що досі не знаходили відповідної уваги серед виконавців.

Представлені дослідницькі пошуки є результатом синтезу практичного та теоретичного дискурсів. Оригінальністю нашого підходу вважаємо дослідження семантики камерності і концертності не тільки в творчості Арно Бабаджаняна, але й в творчості композиторів різних стильових напрямів (бароко, класицизму, романтизму). Зокрема, в низці концертних програм - монографічних концертів розкриття рис камерності та концертності було реалізовано в більш широкому репертуарному спектрі (виконані твори Г. Ф. Телемана, Г. Ф. Генделя, Й. С. Баха, Ф. Бенди, Ф. Провінцале, А. Скарлатті, А. Калдара, Л. ван Бетховена, С. Рахманінова).

Такий розширений контекст програм у поєднанні з аналітичними дослідженнями надав змогу провести порівняльний виконавський аналіз та окреслити художньо-виконавські засоби відтворення семантики камерності та концертності у виконавській творчості піаніста.

Хронологічні межі творчого мистецького проекту охоплюють історичний діапазон від XVII до XX століття. У процесах розкриття явища камерності ми зверталися до творчості композиторів барокової доби (Розділ 2.1); риси концертності та їх художньо-семантичні прояви аналізували та презентували в публічних виступах на прикладі творів віденських класиків

та композиторів-романтиків (Розділ 2.2). Становлення стильових особливостей творчості Арно Бабаджаняна досліджували в контексті художніх напрямків ХХ століття (Розділ 3).

Головним напрямом нашого творчого мистецького проекту стала популяризація фортепіанного спадку Арно Бабаджаняна, виконання його в різних просторово-естетичних умовах та для різних слухацьких груп, що було здійснено у низці концертних програм.

Апробація творчої складової проекту:

- 3.02. 2021р. **«О, музика! Сильніша з почуттів...»** // Концерт у Концертній залі ОНМА ім. А. В. Нежданової.

В програмі були представлені твори композиторів епохи бароко:

- Г. Ф. Телемана, Sonate Polonoise для флейти, скрипки, віолончелі та фортепіано a-moll;
- Г. Ф. Генделя, Арія Ксеркса з опери «Ксеркс»;
- І. С. Баха, Клавірна токато d-moll;
- Ф. Бенди, Соната для флейти e-moll;
- Ф. Провінцале, Арія Армідоро з опери «Помста Стелліадурської»;
- А. Скарлатті, Квінтет для двох флейт, скрипки, віолончелі та фортепіано h-moll;
- А. Калдара, «Sonatequatre».

- 28.02. 2021р. **«Звукова гармонія бароко»** // Концерт в музичному салоні Одеського будинку-музею імені М. К. Реріха.

- Г. Ф. Телеман, Sonate Polonoise для флейти, скрипки, віолончелі та фортепіано;

- Г. Ф. Гендель, Арія Ксеркса з опери «Ксеркс»;
 - Ф. Провінцале, Арія Армідоро з опери «Помста Стелліадури»;
 - А. Калдара, «Sonatequatre»;
 - А. Скарлатті, Соната соль мінор для флейти, скрипки, віолончелі та фортепіано h-moll;
- 21.02. 2021р. **«Пам'яті великого митця»**: До дня народження С. В. Рахманінова // Концертний зал Одеської національної музичної академії (онлайн-концерт).

В концерті прозвучали твори С. В. Рахманінова:

- Прелюдія Ges-dur мажор op.23 №10;
 - Прелюдія та c-moll op.23 №7;
 - Романс «Не співай, красуня, при мені...», на слова О. Пушкіна;
 - Романс «Бузок», на слова К. Бекетової;
 - Романс «О, не сумуй», на слова О. Апухтіна;
 - Елегійне тріо «Пам'яті великого митця» для фортепіано, скрипки та віолончелі (d-moll).
- 4.05.2021р. Концерт **«Елегія С. В. Рахманінову»** // Концертна зала ОНМА ім. А. В. Нежданової.

Прозвучали «Елегійне тріо» №1 g-moll; «Елегійне тріо» № 2 d-moll;

- 11.05.2021р. Концерт **«Музичне приношення С. Рахманінову»** // До 90-річчя Одеської обласної філармонії // Камерний зал Одеської обласної філармонії імені Д. Ойстраха.
- 3.07.2021р. **Сольний концерт** в рамках творчого мистецького проекту // Концертна зала ОНМА імені А. В. Нежданової

Прозвучали твори:

- І. С. Бах, Клавірна токато (d-moll),
- Л. Бетховен, Соната Op.110, №31;
- Ф. Шопен, Мазурка op.50, №1;
- Ф. Шопен, Мазурка op.50, №2;
- Ф. Шопен, Ноктюрн op.27, №2;
- С. Рахманінова, Прелюдія op.23, №10;
- С. Рахманінова, Прелюдія op.23, № 7.

- 17.11.2021р. *«Камерна музика крізь часи»* у Концертній залі Одеської національної музичної академії, в якому пролунали твори Г. Телемана, А. Кореллі, Ф. Кулау, О. Красотова, А. Арутюняна-А. Бабаджаняна.

- 31.01.2022р. *«До 100-річчя Арно Бабаджаняна»*: Арно Бабаджанян «Тріо фа дієз мінор для фортепіано, скрипки та віолончелі, «Шість картин», Соната для скрипки та фортепіано, «Елегія» Арно Бабаджаняна пам'яті Арама Хачатуряна.

- 4.07.2022р. *«Присвята Майстру»*: концерт з творів Арно Бабаджаняна / Концертна зала ОНМА імені А. В. Нежданової.

В програмі прозвучали:

- Фортепіанний цикл «Шість картин» :
 - «Імпровізація»,
 - «Народна»
 - «Токкатіна»
 - «Інтермеццо»
 - «Хорал»
 - «Сасунський танець»
- «Героїчна балада» для фортепіано з оркестром (у перекладі для двох фортепіано).

Апробація наукової складової творчого мистецького проекту відбувалась на низці Міжнародних науково-творчих та Всеукраїнських науково-практичних конференціях:

- Міжнародна науково-творча конференція «Захід-Схід: культура і мистецтво». Одеса, 25-26 вересня 2021р.;
- II Міжнародна науково-практична конференція «Інновація та перспективи в науці світу» (Ванкувер, Канада, 6 - 8 жовтня 2021р.);
- XXIV Міжнародна науково-практична конференція: «Під лігою культури: мистецтво, наука, духовний розвиток» к 147-річчю з дня народження М. Реріха. (Одеса, 19 листопада 2021 р.);
- I Всеукраїнська науково-практична конференція «Одеські діалоги культур: творчість, людина, мова». (Одеса, 26-27 листопада 2021р.),

та в опублікованих статтях в фахових наукових збірках:

1. Мкртичян Л. Арно Бабаджанян: композитор і виконавець // Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького Державного педагогічного університету імені Івана Франка «Актуальні питання гуманітарних наук». Випуск 43, том 2. Дрогобич : Гельветика, 2021 С. 46- 53.

2. Мкртичян Л. Спектри фортепіанної творчості Арно Бабаджаняна: семантика камерності та концертності // Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової «Музичне мистецтво і культура». Випуск 33, том 2. Одеса : Гельветика, 2021. С. 163-174.

Ключові слова: *фортепіанний універсалізм А. Бабаджаняна, семантика камерності, семантика концертності.*

SUMMARY

Mkrtychian L. A. The semantics of chamberness and concertness in the piano works by Arno Babajanyan — Qualifying Scientific Work as Manuscript.

Scientific justification of the creative art project in candidacy for the creative degree of Doctor of Arts in the specialty 025 “Musical Art” (branch of knowledge 02 “Culture and Art”) — Odesa National Nezhdanova Academy of Music, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Odesa, 2022.

Relevance of the Topic of the Creative Project. The creative figure of Arno Babadjanyan has always provoked sincere interest in the performing and listening circles, however, this attention was mostly focused on the composer's popular variety pieces and it is these pieces that formed a certain image of the artist, while the composer's works in academic genres had long remained in the “background” and consequently were little known and researched both in Ukrainian and world music culture.

However, we believe that it is the academic genres that form the foundation of A. Babajanyan's unique compositional style and, in particular, the piano works (solo, concert, chamber and ensemble pieces), which reproduce the author's performing and pianistic manner of texture thinking and form the artistic and stylistic paradigm of his worldview.

The composer's creative heritage contains a multi-genre palette of works from the symphonic, concert, chamber and instrumental, and chamber and vocal spheres, and each of them was addressed by the author with a special touch of national flavor, bringing new harmonic colors to the time-honored musical canons. His passion for the Armenian expressiveness and intonation is evident both in his works intended for a wider audience (variety songs, concert pieces for piano and light music orchestra) and in his numerous symphonic, concert and chamber music works for the professional and academic circles of musicians.

Arno Babadjanyan's wide range of creative achievements - both as a composer, as a solo pianist, and as an ensemble performer in various instrumental ensembles - speaks of his skillful universalism, and it is from this very perspective that we formed our creative artistic project, exploring the composer's heritage in all the diversity of his stylistic and genre approaches to the piano art. For the purpose of deep understanding of chamber and concert semantics in Arno Babadjanyan's works, we included the composer's solo and piano, chamber and piano, and vocal and piano works in our analysis and concert performances.

Arno Babadjanyan's piano works are characterized by a wide palette of genre varieties and semantic approaches in the piano interpretation: These are concert genres, which include “Heroic Ballad” for piano and orchestra, “Poem” for piano, piano cycle “Six Pictures”, “Elegy”, “Prelude”, “Vagharshapat Dance”, as well as chamber ensemble works — “Sonata” for violin and piano, “Trio” for piano, violin and cello, “Armenian Rhapsody” for two pianos, “Dance” for two pianos, “Festive” for two pianos and drums, written in co-authorship with A. Arutiunian. This allowed us to fully reveal the semantic and artistic foundations of the composer's chamber and concert music in his multi-genre piano heritage during the implementation of this creative project.

The piano creative works defined the compositional development of Arno Babadjanyan and revealed the uniqueness and universality of his composing, which is confirmed by the performer's achievements, reflected in numerous archive records, which contain not only original works, but also author's interpretation of artistic ideas and original pianistic interpretation of Armenian folk intonations, rhythmic formulas, harmonic sounds and colors.

The aim of the creative project presented was a comprehensive study and concert performance of A. Babadjanyan's piano/chamber and piano music.

This was the first time that the work of the universal musician was publicly presented in a variety of semantic approaches to concert and chamber and piano genres. A premiere performance of such pieces as the Heroic Ballad for Piano and

Orchestra and the Sonata for Violin and Piano, which had hitherto been overlooked by performers, was arranged.

The research presented is the result of a synthesis of practical and theoretical discourses. We consider the semantics of chamber and concerto music not only in Arno Babadjanyan's works, but also in the works of composers of different stylistic trends (baroque, classicism and romanticism) to be the original feature of our approach. Specifically, in a number of concert programs - monographic concerts, the unfolding of chamber and concert features was implemented in a broader repertoire range (the works by G. P. Telemann, G. F. Handel, J. S. Bach, F. Benda, F. Provenzale, A. Scarlatti, A. Caldara, L. van Beethoven, S. Rachmaninoff) were performed.

This expanded context of programs, combined with analytical research, allowed for a comparative performance analysis and identification of artistic and performance means of reproducing the semantics of chamber and concert nature in the pianist's performing work.

The chronological boundaries of the creative project cover the historical range from the XVII to the XX century. To reveal the phenomenon of chamber nature, we turned to the works of Baroque composers (Chapter 2.1); the features of concert character and their artistic and semantic manifestations were analyzed and presented in public speeches on the example of the works of Viennese classical and Romantic composers (Chapter 2.2). The development of stylistic features of Arno Babadjanyan's creativity was studied in the context of artistic trends of the XX century (Chapter 3).

The central focus of our creative project was the popularization of Arno Babadjanyan's piano heritage, and its performance in different spatial and aesthetic conditions and for different listening groups, which has been accomplished in a number of concert programs.

Approbation of the creative component of the project:

- 3.02. 2021 ***“Oh, Music! The Strongest of Emotions...”*** // Concert in the Concert Hall of A. V. Nezhdanova Odesa National Music Academy.

The program featured works by composers of the Baroque era:

- G. P. Telemann, Sonate Polonoise for flute, violin, cello and piano in A-moll;
- G. F. Handel, Xerxes’ Aria from the opera “Xerxes”;
- J. S. Bach, Clavichord toccata in d-moll;
- F. Benda, Sonata for flute in e-moll;
- F. Provenzale, Aria of Armidoro from the opera “La Stellidaura vendicante”;
- A. Scarlatti, Quintet for two flutes, violin, cello and piano in h-moll;
- A. Caldara, Sonatequatre.

- 28.02. 2021 ***“Sound Harmony of the Baroque”*** // Concert in the music salon of the Roerich House Museum in Odesa.

- G. F. Telemann, Sonate Polonoise for flute, violin, cello and piano;
- G. F. Handel, Xerxes’ Aria from the opera “Xerxes”;
- F. Provenzale, Aria of Armidoro from the opera “La Stellidaura vendicante”;
- A. Caldara, Sonatequatre.
- A. Scarlatti, Sonata in G minor for flute and violin, cello and piano.

- 21.02. 2021 ***“In Memory of the Great Creator”***: On the birthday of S. V. Rachmaninoff // Concert Hall of the Odesa National Music Academy (online concert).

The concert featured works by S. V. Rachmaninoff:

- Prelude Ges-dur major op.23 No. 10;
- Prelude and c-moll op.23 No. 7;
- Romance “Do not sing, beauty, in front of me...” to the text by A. Pushkin;
- Romance “Lilac”, to the text by K. Beketova;
- Romance “Oh, Do Not Sorrow”, to the text by A. Apukhtin;
- Elegiac Trio “In Memory of the Great Creator” for piano, violin and cello (d-moll).
- 4.05.2021 Concert “*Elegy of S. V. Rachmaninoff*” // Concert Hall of the A. V. Nezhdanova Odesa National Music Academy.

“Elegiac Trio” No. 1 in g-moll; “Elegiac Trio” No. 2 in d-moll were performed;

- 11.05.2021 Concert “*Musical offering to S. Rachmaninoff*” // To the 90th anniversary of the Odesa Regional Philharmonic // Chamber Hall of the D. Oistrakh Odesa Regional Philharmonic Theater.
- 3.07.2021 *Solo concert* within the framework of the creative art project // Concert hall of the A. V. Nezhdanova Odesa National Music Academy.

The following pieces were performed:

- J. S. Bach, Clavichord toccata (d-moll),
- L. Beethoven, Sonata No. 31, Op. 110;
- F. Chopin, Mazurka, Op. 50 No.1;
- F. Chopin, Mazurka, Op. 50 No.2;
- F. Chopin, Nocturne Op. 27, No.2;

- S. Rachmaninoff, Prelude Op.23, No.10;
- S. Rachmaninoff, Prelude Op.23, No.7;
- 17.11.2021 “*Chamber Music Through Time*” in the Concert Hall of the Odesa National Music Academy, which featured works by G. Telemann, A. Corelli, F. Kuhlau, O. Krasotov, A. Arutiunian-A. Babadjanyan.
- 31.01.2022 “*To the 100th anniversary of Arno Babajanyan*”: Arno Babajanyan's “Trio” in F sharp minor for piano, violin and cello, “Six Pictures”, Sonata for violin and piano, “Elegy” by Arno Babajanyan in memory of Aram Khachaturian.
- 4.07.2022 “*Dedication to the Maestro*”: Concert of works by Arno Babajanyan / Concert Hall of the A. V. Nezhdanova Odesa National Music Academy.

The program featured:

- Piano cycle “Six Pictures”:
 - “Improvisation”,
 - “Folk”
 - “Toccatina”
 - “Intermezzo”
 - “Chorale”
 - “Sassoon Dance”
- “Heroic Ballad” for piano and orchestra (arranged for two pianos).

The *approbation of the scientific component* of the *creative artistic project* took place at a number of International scientific and creative and All-Ukrainian scientific and practical conferences:

- International Scientific and Creative Conference “West-East: Culture and Art”. (Odesa, September 25-26, 2021);

- II International Scientific and Practical Conference “Innovation and Prospects in the World Science” (Vancouver, Canada, October 6 - 8, 2021);
- XXIV International Scientific and Practical Conference: “Under the Tie of Culture: Art, Science, Spiritual Development" to the 147th anniversary of the birth of M. Roerich. (Odesa, November 19, 2021);
- I All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Odesa Dialogues of Cultures: Creativity, Man, Language”. (Odesa, November 26-27, 2021),

and in published articles in specialized scientific collections:

- L. Mkrtychian Arno Babajanyan: Composer and Performer // Topical Issues of Humanitarian Sciences: Interuniversity Collection of Scientific Papers of Young Scientists of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University: Collected works. Drohobych, 2021. Issue 43, Vol. 2. P. 46-53.
- L. Mkrtychian Spectra of Piano Creativity of Arno Babajanyan: The Semantics of Chamber and Concert Nature // Musical Art and Culture: Scientific Bulletin of the A. V. Nezhdanova Odesa National Music Academy. Odesa, 2022. Issue 33, Vol. 2. P. 163-174.

Key words: *A. Babajanyan's piano universalism, semantics of chamberness, semantics of concertness.*